

## Transcriptie INTERVIEW MET MW. HOOGEVEEN-GIELING op 3 februari 2015

### Korte inhoudsopgave interview:

- opstarten interview tot 1.34
- start bij geboorte 1927
- 3.39 komst naar Leiden als negen jarige
- 4.03 1936
- 5.15 ouders, Hoefstraat Leiden
- 8.14 grootouders
- 9.00 getrouwd, naar de Morsweg
- 9.59 mevrouw gaat haar gehoorapparaat halen/ recorder niet uitgezet
- 11.23 buurtleven Hoefstraat
- 12.12 bel gaat
- 12.37 verder met Hoefstraat
- 13.36 lagere school /geloof ouders
- 14.10 mevrouw klaagt over hoorapparaat /weer verder
- 14.51 verder met lagere school, zeven klassen/ verschil openbaar en christelijk onderwijs
- 15.47 school
- 17.00 begin oorlog
- 17.30 evacués in huis
- 19.33 oorlog en evacués
- 21.03 broertjes en zusjes
- 22.02 1945
- 22.19 verloofd na de oorlog
- 23.12 getrouwd
- 24.03 rituelen ouderlijk huis
- 25.39 als getrouwde vrouw niet werken in het huwelijk
- 26.00 perikelen rondom geboorte eerste kind
- 27.05 toenmalige "mantelzorg" door oudste zussen/emotie
- 29.08 echtgenoot directeur schouwburg Leiden
- 30.48 even stop
- 31. 15 verhuizing terug naar Leiden/ vrije tijd: Rode Kruis en UVV
- 35.28 terug naar oorlog/ Duitse overval in huis
- 39. 58 zoon van professor Hints als verzetsman
- 40.17 eten bij de boer halen
- 45.00 even stop vanwege telefoon
- 50.08 vader wilde geen cent overhouden aan de oorlog
- 58.04 terug vóór de oorlog, lid van Concordia, Ex Animo en padvinderij
- 1.00- nu vrijwilligerswerk in haar huwelijk
- 100.48 Rode Kruisreis met nonnen met onderling veel standsverschil
- 103.57 verder vrijwilligerswerk in huwelijk
- 107.02 vakanties in huwelijk en als klein kind
- 109.00 kleinzoons vrijwilligers bij LKCV
- 111. 42 anekdote "speulse geit" in Voorhout
- 111. 45 stop voor kopje koffie
- 113.58 wederom start: hoe was het om als negenjarige van Amersfoort naar Leiden te komen?
- 117.15 anekdote goedkeuring door grootvader echtgenoot

- 119.56 huis grootvader aan de Morsweg
- 121.29 terug naar de Hoefstraat/winkeliers/Italiaanse ijsman
- 123.00 spelen op de Garenmarkt met lompen van het lompenbedrijf
- 124.00 batterij recorder is op!!!!!!

Verder gegaan met Iphone:

- zusterspost in de Hoefstraat
- achter het huis aan de Hoefstraat was een soort hofje
- afsluiting van het interview

I1: U bent geboren in 1927. Was dat in Leiden?

G: Nee, ik ben geboren in Beverwijk.

I1: Oh ja. Wanneer bent u dan naar Leiden verhuisd?

G: Nou, dat kan ik u niet vertellen, want ik heb gewoond in, even denken hoor..... In Beverwijk ben ik geboren en zijn we kort daarna verhuisd. Toen zijn we naar Wageningen gegaan, naar Amersfoort, naar Nijmegen gegaan en toen eindelijk naar Leiden teruggekomen. Daar zijn mijn ouders getrouwd en gestart.[Wilhelmus Gieling, geb. Utrecht 3-12-1896, overl. Leiden 20-1-1968] en Elisabeth de Vos [Zoeterwoude 18-10-1893, in eerste echt getrouwd met Christiaan Schepers] zijn niet in Leiden getrouwd].

I1: Oh ja.

G: En uiteindelijk dus teruggekomen in Leiden, tijdelijk. Maar dat is toch een aantal jaren gebleven. Ik was negen toen ik in Leiden kwam.[het gezin vestigde zich te Leiden kort voor 23 september 1936]

I1: Ja.

G: Voor mij was dat de eerste keer om er te wonen en ik ben er tot mijn 23<sup>ste</sup>, mijn 23<sup>ste</sup>, hebben mijn ouders in Leiden gewoond. En die zijn toen teruggegaan naar Amersfoort.[vertrokken kort voor 22 juni 1953 naar Anjerplein 22, Amersfoort]

I1: Jaja. Maar ik begrijp, uw ouders waren wél Leids, begrijp ik?

G: Nee, mijn vader kwam uit Utrecht.

I1: Uit Utrecht?

G: Ja. Mijn moeder kwam uit Leiden.[formeel geboren te Zoeterwoude, maar wel in gebied dat al op 1 augustus 1896 Leids werd; dochter van Willem de Vos en Elisabeth Mulder]

I1: Uw moeder wel. Uit een Leidse familie? U heette van u zelf Gieling?

G: Ja.

I1: En hoe heet de familie van uw moeder?

G: Die heten De Vos.

I1: Oh ja, ja. Die was wel uit Leiden. Enne...waar hebt u toen gewoond in Leiden?

G: In Leiden?

I1: Ja, vanaf uw negende.

G: Vanaf mijn negende heb ik in de Hoefstraat [nr. 34a] gewoond. Dat was voor mijn vader natuurlijk een ramp. Want wij kwamen uit de bossen. Gelderland.

I1: Ja.

G: Maar ja, het was tijdelijk, maar dat werd door de familie een beetje tegengehouden. De broers en zussen van mijn moeder wilden graag dat ze hier bleven wonen. Maar uiteindelijk zijn ze toch terug gegaan.

I1: Ja, dat was dan ongeveer 1936 en dan woon je ineens midden in de stad.

G: Jaja, (met volle nadruk) in een stad én op een bovenhuis. Dat was toch wat.

I1: Dat was wat.

I2: Dat was niet leuk.

G (wederom met nadruk): Neen! Dat was verschrikkelijk.

I1: Ja.

G: Mijn vader heeft toen toegegeven. En het kon allemaal. Nou, toen zei ie, voor een paar jaar. Maar net wat ik zeg, de broers en zussen van mijn moeder wilden hen daar zo graag houden in Leiden. Dus..

I1: Ja. En wat deed uw vader voor werk?

G: Mijn vader was, dat zal ik u vertellen. Mijn vader is als kind, zijn eigen moeder was overleden en toen is ie als kind met nog een broer aan hun lot overgelaten.

I2: Zo.

G: Ja, mensen spraken daar vroeger niet zo over hoor. Toen was ie geloof ik 12 jaar en toen is ie, toen had ie een oom. Want zij waren of de eerste of de tweede, nee, uit het eerste huwelijk, ja. In ieder geval, de rest van de familie waren antiquairs en die waren allemaal zakenmensen. Allemaal. Maar die twee jongetjes, mijn vader en zijn broer, werden gewoon aan hun lot overgelaten. Toen heeft die oom van hem, een

stiefbroer van hem, heeft hem toen in huis genomen. Ja, dat was heel fijn. En die had zelf een sigarenfabriek.

I1: Oh ja.

G: Mijn vader is dus alleen maar sigarenmaker geworden. In die tijd had je geen keus. Want er was toen ook geen geld om die jongen wat te laten studeren. Het was best een intelligente man. Hij las verschrikkelijk veel. Hij wist heel veel, maar goed, hij heeft, hij is daar toch zo in opgegaan en toen, want hij heeft bij verschillende fabrieken gewerkt [onder meer in Leiden tussen 9-9-1920 en 8-12-1920, toen hij op Ambrachtstraat 16 en 17 woonde, en enige tijd na ca. 14-12-1921, toen hij op Pasteurstraat 34a en Van der Helmstraat 3 woonde]. En de een na de ander wilde maar dat ie chef werd. Maar dat kon ie niet. En toen heeft hij een poosje bij Wijtenburg gewerkt.

En toen zeiden ze, jij moet toch maar achter die tafel staan, jij moet toch maar de leiding gaan nemen. Maar mijn vader was een erg sociaal mens. Die heeft het een week volgehouden en toen zei ie: "Ik kan over mijn makkers niet gaan bazen." Die heeft dus tot verdriet van mijn moeder, want hij ging natuurlijk ook met het salaris weer omlaag. Dus hij was sigarenmaker, maar mijn vader is nooit in die tijd ook maar een dag zonder werk geweest. En dat was in die jaren wat!

I1: En wat .....

G: Daarom waren die verhuizingen.

I1: Daarom waren die verhuizingen?

G: Ja, natuurlijk. Als hier in Leiden geen werk was, dan ging bij wijze van spreken naar Eindhoven en hup dan ging ie daar weer naar toe.

I2: Oh zo...

G: Hij wou nooit, nooit, nooit, zijn hand ophouden.

I1: Ja. En hier in Leiden was ook een sigarenfabriek?

G: Jaaa. Dat was Wijtenburg.

I1: Oh, dat was Wijtenburg.

G: En dat was in de Zijlsingel. Bent u bekend in Leiden?

I1: Ja.

G: Op de hoek van de Zijlsingel was dat.

I1: Oh ja.

G: Tegenover de Meelfabriek, de oude meelfabriek.

I1: Oh, daar was het. Ja, dat is wel bekend, daar die sigarenfabriek. En tot hoe lang is dat doorgedaan? Oh ja, even kijken, zij zijn toen teruggegaan naar Amersfoort. En uw grootouders, hebben die ook in Leiden gewoond?

G: Die hebben in Leiden gewoond, ik zou niet weten waar.

I1: En uw moeder was eh..... Hoe groot was het gezin?

G: Zij waren met vijf kinderen.

I1: Vijf kinderen, ja. Ja, en tot uw 23<sup>ste</sup> hebt u in Leiden gewoond?

G: Nou, ik heb langer in Leiden gewoond. Maar tot mijn 23<sup>ste</sup> heb ik thuis gewoond. En toen ben ik getrouwd. Toen ben ik gaan wonen op de Morsweg. Op nummer 2. Waar nu die Van Gulick woont. Ik weet niet of u die kent?

I2: Ikke niet. Ik weet wel waar de Morsweg is.

I1: Je hebt ook nog de Hoge Mors en de Lage Mors.

G: Nee, het is de Morsweg. Dat witte huis met die grote tuin ervoor, tegenover de kazerne vroeger. Aan het water. [Morsstraat 2 was eigendom van Jacques Jean Cornelis Hoogeveen (Leiden 9-3-1898, overl. Leiden 29-1-1933), monteur, en Elisabeth Aardoom, die hier op 7 juli 1970 overleed]

I1 en I2: Jaja.

G: Je komt de Morsbrug over, daar is de Morsweg en dan eerste huis links.

I1: Oké. Maar goed, uw jeugd hebt u op de Hoefstraat gewoond.

G: Ja, in de Hoefstraat.

I1: Daar komen we zo nog op terug. Toen u ging trouwen, eens even kijken...

G: Als jullie het niet erg vinden, ga ik even mijn gehoorapparaat indoen.

I2: Of wilt u liever hier zitten? (Lawaai komt van buiten door bouwvakkers om de flat heen). Ik had hem natuurlijk ook even op Stop kunnen zetten, maar ja, laat maar. (geluid op de achtergrond van de bouwvakkers)

I2: Nou, mevrouw pakt even haar hoorapparaat. (tussendoorvraagje aan I1: Ga je straks nog vragen over haar jeugd.....Mevrouw komt weer binnen. Zich verontschuldigend.

I2: Het gaat goed hoor. Dan zeggen we het wat harder.

G: Nee, dat hoeft niet. Ik heb ze haast nooit in.

I2: Nee, 88 jaar en dan nu pas een gehoorapparaat?

G: Ik heb ze pas een week en het is echt wapengekletter in je hoofd.

I1: Even kijken. Nog even over de buurt van de Hoefstraat.

G: Ja?

I1: Hoe ging dat met bijvoorbeeld burenen?

G: Dat ging daar altijd heel goed. Met burenen. Dat moet ik zeggen. Ik heb daar nooit iets.....iets akeligs meegemaakt.

I2: Wel iets gezelligs dan? Was het leuk?

G: JA!!! Ik zie het nog. Want ik fiets er wel eens door, zo gezellig. Ik zie overal planten staan en er mogen geen auto's meer in. Ja, ik vind het een gezellig straatje.

I1: Ja.

I2: Daar hebt u dus hele positieve herinneringen van?

G: Ja, het was geen buurt. Het was, ja, hoe moet ik het zeggen, het was heel gezellig. Het was nooit ruzie. Daar kan ik me niets van herinneren. Nee, het was heel prettig, wat dat betreft prettig wonen.

I2: Ja?

G: Jaa.

I2: Alleen zat je boven op elkaar met vijf kinderen in een bovenhuis?

G: Ja, we hadden wel allemaal een eigen kamer. Ik met mijn zus en met mijn twee grote zussen dan.....

[verstoring doordat de deurbel gaat]

I2: Zal ik dan even verder gaan? U had een hele leuke tijd daar. Waren er ook verenigingen? Of was dat niet nodig? U speelde misschien buiten of zo?

G: Wij mochten nooit de straat uit in die tijd. Tegenwoordig zie je die kleine kinderen in de stad lopen. Dat kenden wij niet. Wij moesten altijd dicht bij huis blijven.

I2: Ja ja.

G: Maar wij hadden wel een zangvereniging en een gymnastiekvereniging. En de padvinderij. Dat soort dingen hadden we allemaal wel.

I2: Leuk.

I1: Ja. En toen bent u natuurlijk ook naar school geweest?

G: Ja.

I1: Welke school zat u?

G: Ik moest en zou naar een christelijke school en dat was op het Plantsoen. En dat kwam ook door de familie hè?

I1: Dus uw ouders hadden een christelijke achtergrond?

G: Mijn moeder. Mijn vader was katholiek. Maar hij deed er niets aan hoor. Nee.

(Mevrouw klaagt even over haar hoorapparaat. Ze herschikt dit en dan gaan we weer verder)

I1: Ik zal wat harder praten.

G: Ik heb ze pas twee weken.

I2: Nou, dan kunt u nagaan. U bent nu 88 jaar. Mijn man kreeg ze al op zijn 62<sup>ste</sup>.

G: Nee, ik mag ook niet mopperen.

I2: Dat zeg ik niet hoor. U mag wel mopperen.

I1: Dus u zat op de school: Het Plantsoen?

G: Ja.

I1: Het gebouw is nu geloof ik een atelier. Dat gebouw staat er nu nog wel, dacht ik.

G: Ja. Heel leuk. Ik kwam uit Amersfoort en toen zat ik in de vierde klas. Dat was een openbare school en die gingen in september over. En christelijke scholen gingen in april over. Dus ik kwam in Leiden en toen was ik net in de vierde klas begonnen en ik moest daar, even denken hoor, meteen naar de vijfde klas. Want dat bleek een stap terug te zijn. Natuurlijk. In Amersfoort was een openbare school. De openbare scholen stonden toen beter bekend als de christelijke scholen.

I2: Oh ja?

G: Jajaja!

I1: Hoeveel leerlingen zaten er ongeveer in de klas?

G: Misschien 25.....

I1: En na de lagere school, wat bent u toen gaan doen?

G: Na de lagere school. Want ik moest langer op school blijven omdat ik te jong was. Je moest 12 jaar en 7 maanden zijn, dan mocht je van school af. Toen hoefde je ook niet verder. Nu is dat god zij dank niet meer zo. Maar ik moest blijven want ik was 11

jaar, toen kwam ik van school. Ja, en wat moest je dan? Wat moesten ze met mij? Dus ik heb anderhalf jaar, al die tijd in de zevende klas gezeten. Dus je hing erbij. Maar je was op school. Nou, en toen ik van school af kwam, even denken, toen was ik inmiddels 13. Toen is de oorlog begonnen, toen is de oorlog begonnen.

I1: Ja.

G: En toen ben ik een paar jaar naar de huishoudschool geweest. En toen ging dat niet meer, want wij hadden inmiddels twee gezinnen, een uit Wageningen en een uit Arnhem, hadden wij in huis genomen. Die moesten toen allemaal evacueren, die mensen. En die zijn toen met hun hele hebben en houden, ja, wat was dat? Een karretje met eten, op wielen, zijn zij, met een beetje eten, die mensen toen naar Leiden gelopen. Die hebben allemaal bij ons in dat huis gewoond.

I2: In dat bovenhuis?

G: Ja. Ik heb zo'n bewondering gekregen voor mijn ouders. Er is nooit geen ruzie geweest. Moet je je voorstellen, ik ben hier bij wijze van, de baas. Komen daar twee getrouwde stellen bij, allebei met twee kinderen. En er is nooit, nee, nooit ruzie geweest.

Ik vind dat..... ik zou het niet eens verdragen als iedereen om me heen loopt... En dan moet je bedenken, mijn moeder die dat allemaal maar in goede banen moest leiden.

I1: Was dat familie?

G: Nee, dat waren vrienden. Allemaal vrienden. Mijn vader zei: "Nee, die laten wij niet in de steek." Ze kwamen allebei; de een had een jongen en een meisje en de ander had twee jongens. En die heb ik kort geleden, nou ja, een paar jaar geleden, na 60 jaar weer teruggezien. Toen heeft ie dat schilderijtje voor me gemaakt.

(Mevrouw wijst naar een aquarel aan de muur)

Dat is de Vliet in Leiden.

I1 en I2: Oh ja. Wat leuk!

I1: Daar zou je uit af kunnen leiden dat ze goede herinneringen aan die tijd hebben.

G: Ja, dat is heel kostbaar voor me.

I1: Kwamen ze uit Arnhem, zei u?

G: Nee, uit Arnhem!

I1: Ja, ja. Was dat na het bombardement, na de slag bij Arnhem?

G: Ja, ja. En ik weet niet of u daarvan op de hoogte bent, maar in Gelderland, daar maakten ze altijd een heleboel eten klaar voor de winter, alles wecken. Fruit wecken, groente wecken, want daar in die tuintjes was er grond genoeg. Ja, en toen hebben al die mensen, ja, dat is echt gebeurd, die hebben al dat eten hebben ze uit de ramen gegooit, want ze gunden het niet aan de Duitsers. Ja, en wij hadden honger.



Maar zij hadden op een karretje, dat ze zelf gemaakt hadden, zijn ze helemaal komen lopen. Dat was verschrikkelijk. Met twee kinderen.

I1: Dat was dan ongeveer 1944?

G: Ja, en wij hadden vier onderduikers. Vier onderduikers. Vlak dat niet uit. Dus mijn vader was de enige, want er werd niet meer gewerkt, want er werd niet meer gewerkt op de fabriek, die erop uit kon voor eten. En toen moest ik ook mee. Want die anderen waren te klein en de jongens, die moesten naar Duitsland. En toen ben ik dus van school gekomen. (van de huishoudschool) Want dat was eigenlijk veel te kort. En toen heb ik na de oorlog wel mijn diploma's gehaald van typen en steno en dat soort dingen. Nou ja, ik bedoel, ik ben er tevreden mee. Het kon niet anders.

I1: Nog even over die oorlogssituatie. Uw broers en zussen waren die jonger of ouder dan u?  
(klok slaat flink)

G: Mijn oudste zus was negen jaar ouder dan ik en mijn zus daaronder was zes jaar ouder dan ik alweer. En dan kwam ik en kwam mijn broertje en dan kwam mijn jongste zusje. Maar mijn oudste zus was getrouwd...

I1: En die was al het huis uit.

G: En die woonde op de Garenmarkt. Maar die at ook bij ons. Mijn vader was bij wijze van spreken de hele week van huis en die ging op de fiets en die ging naar de boeren en ik ging hier in de buurt bij de boeren. Ook voor eten.

I1: Dat was in de Hongerwinter, zeg maar.

G: Dat was in de Hongerwinter.

I1: Ja ja, nou, toen waren we zo'n beetje in 1945 aangeland. Bij de Bevrijding. Toen heeft u daarna nog andere opleidingen gevolgd?

G: Ja. Dat heb ik toen gedaan.

I1: Dat was na de oorlog?

G: Ja, dat was na de oorlog.

I1: En toen bent u op een gegeven moment ook het huis uitgegaan, begrijp ik?

G: Ja.

I1: Toen bent u getrouwd?

G: Ja. toen ben ik getrouwd. Ja.

I1: Hoe had u uw echtgenoot leren kennen?

G: Op een straatfeest.

I2: Echt?

G: Ja, op een straatfeest. Die had je toen nog, na de oorlog.

I2: Vertel.

G: Oh, dat was wat. Ik mocht daar in eerste instantie niet naar toe van mijn vader, want die waakte over zijn dochters. (Mevrouw lacht) Maar het is wel gebeurd. Maar ik moest 10 uur thuis zijn.

I2: Hoe waren die straatfeesten dan?

G: Waar die waren?

I2: Nee, hoe?

G: Dan werd er gedanst en muziek. Ja, en dan was er in die wijk, was dat wat en in die wijk was weer wat.

En daar wilde je allemaal naar toe. Maar ja, ik was in die tijd nog maar een kind. Wat was je, wat had je toen allemaal nog pas meegemaakt? Je wist allemaal van niks. Ik was altijd thuisgehouden. Het is nog goed afgelopen. (lachje van mevrouw)

I2: Iedereen was vrolijk en wilde de straat op?

G: Oh ja. En toen heb ik mijn man leren kennen en toen hebben wij ons na een paar jaar verloofd. En toen moest ik toch nog 10 uur thuis zijn.

I2: Dat waren de gewoontes?

G: Ja. Maar ondanks alles, wij hebben het thuis heel fijn gehad. Er was altijd heel veel aandacht voor ons. Altijd vast ritueel. De oudsten gingen mijn moeder helpen 's avonds met afwassen. En wij altijd spelletjes met mijn vader doen. En dat miste mijn man, want die was enigst kind. En met een moeder die weduwe was vanaf zijn zesde jaar. Ja, die vond dat geweldig. En gezellig.

I1: En die woonde ook in Leiden?

G: Die woonde toen op de Morsweg.

I1: Ooohh.

G: Toen ben ik daar in gaan wonen. Zijn moeder woonde boven en wij kregen dan beneden. Die kamers. Zo ging dat toen.

I1: Ja, en dan zijn we zo'n beetje op 1950 aanbeland? Wanneer bent u getrouwd?

G: Ik ben in, dat was in, ik was 23 en 25, toen is Petra geboren. En daar hebben wij precies twaalf en een half jaar gewoond.

I1: Wanneer bent u nu getrouwd?

G: Ik was 23.

I1: Dus in 1950.

G: Ja, in 1950.

I1: Ja, dat zei ik net. En ging u toen werken in die tijd?

G: Nee, dat mocht niet. Dat mocht toch niet. Nee, echt niet.

I1: En toen is Petra geboren?

G: Ja!! Dat was allemaal een beetje moeizaam. Toen heb ik anderhalf jaar gekuurd. En toen heeft mijn man voor dat kind gezorgd. Want hij wou niet dat het ergens ondergebracht werd. Ja. Dus.....

I2: U bent ziek geworden toen?

G: Ja, meteen na de geboorte heb ik drie maanden in het ziekenhuis gelegen. En toen mocht ik, ik mocht naar huis, maar liever niet. Ze hadden liever dat ik naar Bilthoven naar een tehuis om aan te sterken en op te knappen, maar dat heb ik niet gedaan. Maar dat was eigenlijk een dom besluit, want professor Mulder zei toen tegen mij: "Ik kom je een boodschap brengen. Je zal er blij mee zijn, maar ook niet zo blij." En toen stelde hij voor dat ik naar Bilthoven moest. Maar mijn man zei: "Nee hoor, je gaat niet weg hoor. Je moet naar huis." Maar ja, ik heb daar toen anderhalf jaar gelegen. En professor Mulder zei toen: "Ik zal je een voorbeeld geven van als je naar huis komt. Wat je dan meemaakt." En dat is allemaal uitgekomen. Hij zegt: "Dan komen ze je helpen." Want mijn twee oudste zussen kwamen mij altijd helpen. De een de ene ochtend en de ander de andere ochtend. En ik had natuurlijk verpleging. Nou zei toen die professor: "Dan gaat je zus, die gaat je zus de kamer stoffen en dan zet ze dat potje (mevrouw pakt koffiekopje en schuift dat heen en weer als voorbeeld).....dat altijd hier staat, zet ze bijvoorbeeld hier." Hij zegt: "En dan wordt er koffie gezet en dan hoor je de fluitketel en dan denk je: mijn God, waar blijft ze nou toch? Waarom duurt het zo lang?" En dat is allemaal uitgekomen. (mevrouw fluistert nu bijna) Werkelijk waar. Dat is erg hoor. Zo word je dan. Je denkt, waarom zet ze dat kopje nou niet daar of daar? Het stond daar toch.

I2: Ja, ja.

G: Maar goed. Het is allemaal goed afgelopen.

I2: Een moeilijke tijd.

G: Ja, dat was een moeilijke tijd. En ik mocht ook dat kind ook helemaal niet vasthouden. Nooit, dat mocht helemaal niet. En ze hebben me laten groeien tot ik, ja, je gelooft het niet, tot ik 110 kilo woog. En daarvoor woog ik 95 pond!!!!

I1 en I2: Ja, ja.

G: Ja, zo was dat.

I2: En uw man hielp toen ook naast zijn werk?

G: Ja, daar werd gelukkig rekening mee gehouden, dat ie dat deed.

I1: Wat deed hij voor werk?

G: Mijn man was 35 jaar bij de schouwburg. En hij is daar vijf jaar directeur van geweest. Maar hij was toen te oud en toen heeft hij het eigenlijk afgesloten als directeur. Begrijpt u, hij is vervroegd met pensioen gegaan. Ja, want toen werd de schouwburg helemaal verbouwd en alles. Ja, hij is altijd toneelmeester, bedrijfsleider geweest. Maar de laatste jaren ging het niet goed met de directeuren. De een na de ander verdween naar aanleiding van verkeerde dingen. En hij werkte daar al zo lang, hij wist alles natuurlijk. Dus is hij daar nog vijf jaar directeur geweest. En toen is hij naar huis gekomen. Maar toen woonden we inmiddels, want we zijn toen naar de Vondellaan geweest en daar woonden we ook precies 12 en een half jaar, en van de Vondellaan zijn we verhuisd naar Voorhout. En daar hebben we 28 jaar gewoond.

I2: In Voorhout?

G: Ja, in Voorhout.

I1: Dus vanaf ongeveer 1974 hebt u in Voorhout gewoond?

G: Ja, dat moet dan wel zo ongeveer he? Ja, ja, ja.

I1: Ja, 62..... En van Voorhout bent u hier komen wonen?

G: Ja, want ik wilde terug naar Leiden. Maar ik denk dat wij nooit waren weggegaan als mijn man goed was gebleven. Want hij had het daar zo naar zin, he. Hij had paarden, schapen, geiten. Hij had kippen. Hij had bokken. Hij had graag boer willen worden. Maar wij hadden van alles daar. En wij hadden heel veel grond. 3000 vierkante meter grond. Dus er was ruimte genoeg. Nou, en toen is mijn man gaan sukkelen en toen zijn we, ja, hoe oud was ie, nou dat kan ik echt even niet.....

I2: Nou, dat hoeft ook niet hoor.

G: En toen zeiden de kinderen: Nou mama, je kan hier niet blijven wonen. Want het moest allemaal onderhouden worden.. En buiten ook, want we hadden een tuinman, nou, die kwam dan een keer in de week, maar op het laatst kwam ie helemaal niet meer.... Die werd schijnbaar ook ouder en zag het niet meer zitten. En toen hebben we het huis verkocht. Maar ja, toen moesten we natuurlijk een ander huis zien te vinden. En ik vond dit altijd zo'n vreselijke flat. Oh, dat wil je gewoon niet geloven zeg. En ik heb hier heel veel vriendinnen, want ik ben altijd bij de UVV geweest en die woonden hier dan. En dan zeiden ze: Kom nou eens langs Rietje. Ik moet er niet aan denken: in die blokkendoos. Maar, kom nou eens kijken. Maar ik ben er nooit

geweest. En op een gegeven moment, na veel zoeken en doen, zijn we toch hier terechtgekomen. Ik heb er geen spijt van, nee, ik heb er geen spijt van.

I1: Ja, en heeft u na Petra nog meer kinderen gehad?

G: Nog een dochter en een zoon. De dochter scheelt twee jaar met Petra en onze zoon scheelt bijna zes jaar met zijn jongste zus.

I1: En nog even kort over uw andere kinderen, wat zijn zij gaan doen?

G: Petra heeft de MULO gedaan; de jongste dochter, die is docent geworden. En mijn zoon werkt bij de KLM. Die had eerst een eigen bedrijf, maar door al die ellende van de laatste jaren, met die toestanden, ging dat niet meer.

I1: Jaja.

G: Hij had gevlogen bij de KLM en is nu weer teruggegaan. Ja.

I2: Mooi.

I1: Ja. En nu staat hier ook nog wat van vrije tijd en sociale activiteiten. Wat deed u aan vrijetijdsbesteding of culturele activiteiten of uitgaan?

G: Wat ik in mijn vrije tijd deed? Ik ben 25 jaar bij het Rode Kruis geweest.

I2: En het UVV zei u al, he?

G: Ja, het UVV. Daar had ik een eigen gehandicaptensoos en die hebben we in heel Zuid-Holland opgericht. Met Harry Bonda, van die veevoederbedrijf.

I1: Oh ja.

G: Ja, dat hebben wij samen gedaan. Daar gingen we overal mee naar toe.

I2: U was best actief in uw huwelijk?

G: Wat zegt u? (herhaling van de vraag)

G: Oh, verschrikkelijk. En nog hier. Ik moet het nu echt een beetje afhouden, want ik wil iedereen helpen. Maar het gaat soms een beetje te ver en dan denk ik: ja, ik kan het gewoon niet meer. Ja, het is niet het werk. Ik bedoel, ik breng bij iedereen als het nodig is, een hapje eten. Want 'n heleboel mensen kunnen niet koken, hebben geen kinderen, dus dan denk ik, die heeft vandaag niets. Nou, dus dat doe ik dan.

I2: Ja.

G: Maar het is hier dit, (mevrouw wijst naar haar hoofd) het blijft in je hoofd hangen.

I2: Nou ja, dat mag ook wel, na zo ontzettend veel jaar voor anderen klaar hebben gestaan. Maar u bent u wel zo opgevoed, want u vertelt met zoveel liefde en warmte over die tijd.

G: Ja, absoluut.

I2: Want als we daar nog eens naar teruggaan. Want dat was een hele boeiende periode. In die tijd dat u in die gezellige straat woonde.

G: Ja, en we hebben daar echt heel veel meegemaakt, daar in de oorlog.

I2: En ook voor de oorlog.

G: En ook dat de Duitsers overvallen pleegden. Want dan zaten we aan tafel en dan had mijn moeder een wit laken over de tafel en een kaarsje, want dat gaf dan meer licht. Begrijp je, door de reflex?

I1: Ja.

G: En toen ineens hoorden we zo'n overvalwagen en dan vlogen die Duitsers eruit met geweren en op die deuren bonzen. Op een keer, ja hoor, ze kwamen ook bij ons binnen. Moet je voorstellen. Zes, nee, vier mannen, die onderdoken bij ons.

I2: En waar dan?

G: Boven de kast. Daar hadden ze het plafonnetje uitgehaald. En die moesten daar als de drommel...nou ja, dat was zenuwslopend. En toen hebben ze het hele huis doorzocht, nou, niks gevonden. En toen zaten we nog met z'n allen nog te trillen en te beven, begrijpelijk hè, en we moesten ook een heleboel wegstoppen. Want dat zien ze, wat je daar op tafel hebt staan. Ja, met zo velen. Enne, op een gegeven moment staat mijn moeder in de keuken en die staat te huilen en ineens wordt daar op de keukendeur getikt. Nou, mijn moeder dacht dat ze erin bleef. En wat bleek nou? Het was een of andere hoge mijnheer van de marine, officier, en die zochten ze. Maar dat wisten wij natuurlijk niet. En die was bij ons, vanaf zijn huis, achter, hij woonde zo (mevrouw maakt een beweging met haar rechter en daarna ook haar linker hand) hij woonde hier en wij woonden daar op het hoekje. En we kenden die mensen wel, maar we wisten verder niets. Je was in die tijd o zo voorzichtig. En die man was bij ons in het kolenhok gekropen. Die was in zijn onderbroek; hoe die er gekomen was, over muurtjes en zo, ik weet het niet. En die zat bij ons in het kolenhok en daar stond ie, want hij kon niet meer terug naar zijn huis.

I1: Jaja. En die onderduikers, waarom wilden zij die pakken?

G: Als ze die gevonden hadden, dan waren ze gepakt natuurlijk. Ze waren niet op hun uit. Maar doordat ze overal zoeken, vinden ze weer andere onderduikers. En die jongens, die waren op leeftijd, die mannen. Nou, en toen bleek, die man heeft zich zo goed en zo kwaad heeft ie zich gewassen in de keuken en toen heeft hij gezegd wie die was. Nou, hij heeft niet zijn naam genoemd, maar wel dat ze hem zochten. Hij bleek de man te zijn die eh eh eh... allemaal bonkaarten en persoonskaarten vervalste. Voor de ondergrondse.

I2: Oh, ze waren op zoek naar hem?

G: En toen is ie echt, als een vrouw, 's nachts, in kleren van mijn moeder is, want ze zegt, u kunt echt niet hier blijven.

I2: Nee, het huis is vol zat.

G: Maar, nee, maar. Uit angst dat die andere mensen..... Mijn moeder zegt, je moet echt weg. En zeker voor mijn moeder is ie weggegaan. Hij zal zijn weg gevonden hebben. Maar ja, dat waren hele nare tijden. En we hebben ook wel mensen gehad van de ondergrondse die heeeeel onvoorzichtig waren. Dat ik een keer thuis kwam en toen stond er een zak in de gang. En ik dacht, wat is dat nou? Daar zat een geweer in. Dat was de zoon van professor Hints.

(telefoon gaat \ even stop gezet)

G: Waar waren we gebleven?

I1: De zoon van professor Hints.

G: Oh ja, dat was de zoon van professor Hints van de Sterrenwacht. En die kwam bij ons. En die zak met dat geweer, gewoon bij ons in de gang gezet. Nou, ik heb mijn vader nog nooit zo boos gezien. Hij zegt: "Weet je wel waar jij ons aan blootstelt?" Dat was toch ook zo?

I1/I2: Jazeker.

G: En toen nam ie heel gewoon, heel nonchalant die zak op zijn rug en ging daar mee naar huis. Gewoon overdag.....

I1: Ja.

I2: Maar hoe ging dat dan, met zoveel mensen in huis, met eten? Want u had natuurlijk voedsel op de bon, denk ik?

G: Ja, veel te weinig natuurlijk. Mijn vader die..... Wij hadden een jongen die ondergedoken was bij ons en die werkte op het laboratorium in Wageningen. En hij wist, daar in die kelders in Wageningen, daar hadden ze allemaal zakken met broodsoorten om te onderzoeken en zo. En dat waren allemaal zulke dobbelsteentjes (mevrouw maakt een beweging met duim en wijsvinger met een piepkleine opening). En dan ging mijn vader daar naar toe en hij wist ook nog, ja, dat mocht natuurlijk niet. Maar ja, zo was dat. En dan zei die jongen: "Daar en daar kun je erin." Want daar was verder niemand meer. En dan kwam hij met zo'n zak terug. Met twee zakken brood. Nou, je begrijpt toch wel, dat was in twee dagen op. Dat werd met water en een heel klein beetje melk, nou, dan zaten wij te smullen. En ik weet ook nog dat ik een keer met een van de mensen van het huis naar Zoeterwoude ben gegaan. Met precies, met een van de onderduikers, een van de jongens. Hij was als meisje verkleed, ja, zo ging dat. En we fietsen op de Zoeterwoudseweg, ja, ik kom er nog heel vaak, ik kan dat bruggetje uittekenen, en

daar staat een bakker voor dat bruggetje en zijn klep staat open. En toen kregen we die geur van dat brood en wij hebben niks gezegd tegen elkaar maar we hadden allebei dezelfde gedachte. We pakten een brood. Ja, dat hebben we gedaan. Ja, dat vergeet je nooit. Nee, nooit. Dat was erg. En toen kwamen we thuis, helemaal overstuur. We hadden hard gefietst, want ja, die bakker, ja, dat was afschuwelijk en we komen thuis en we dachten dat mijn moeder heel blij zou zijn. Maar ze zei: "Lieve jongens, doe dit nooit meer. Nooit meer. We hebben allemaal nu één boterhammetje en misschien die mensen waarvoor dat brood bestemd was". Want het was tarwebrood. Ja, dat kent u waarschijnlijk niet meer, want voor dat tarwebrood, dan haalden de mensen een beetje tarwe bij de boer, dat maalden ze dan en dan lieten ze bij de bakker daar een broodje van bakken. Ze zegt: "Die mensen hebben er misschien ik weet niet hoe lang daarvoor gespaard. En eindelijk was die bakker er dan met dat brood en hebben jullie dat gestolen."

Lichte reactie van I1 en I2.

G: En met diezelfde jongen, die is een paar jaar geleden op een begrafenis geweest. Van een tante van hem hier in Leiden. Hij woonde zelf in Groessen bij Arnhem. En toen zegt ie tegen zijn dochter: "Wil je even zo rijden, want ik wil even langs dat bruggetje, want ik wil even mijn excuses maken."

I2: Aahhhh.

G: Ja, die had dat ook. Die had dat ook. Gek hè, dat vergeet je nooit. Het heeft ook geen zin om nou tegen die mensen te zeggen: "Mijn excuses", want ze zijn misschien al jaren dood.

I1 en I2: Ja, ja.

G: Ja, dat blijft je leven bij je. Je vond dat verschrikkelijk. Maar wat de boeren betreft, je had soms schoenen met houten zolen. Dat hadden we toen. Die moest je uit doen. Anders mocht je niet op het erf. En dan had je een beetje schillen, als je al eens een keertje een aardappel had. En dat beetje schillen moest je dan inleveren en dan kreeg je al naar gelang, als je geluk had, een beetje melk. En die boer, die weet ik gelukkig niet meer te vinden.

I2: Zo onaardig.

G: Ja, je stond in de rij, in de rij. Voor een beetje melk.

I1: En dat was hier in Zoeterwoude?

G: Ja, in Zoeterwoude. Maar gelukkig, ik weet niet meer. Soms denk ik, als ik daar loop, nou, dit zou hem kunnen zijn.

I1: Ja, het is hier bijna in de achtertuin, aan de overkant.

G: Ja. Hier aan de overkant.

I2: U hebt wel heel veel meegemaakt.



I1: Ja, wat ik nog vragen wilde, de mensen die bij u waren ondergedoken, wat waren ze, waren ze daar op de een of andere manier illegaal of...

G: Nee, nee, dat waren gewoon bewoners uit Arnhem en Wageningen.

I1: Ze waren dus niet....

G: Gezocht?

I1: Ja, dat bedoel ik. Gezocht.

G: Nee, absoluut niet.

I1: Meer een soort evacuees of zo.

G: Nee. Nee, dat waren vrienden.

I2: Mag ik ook iets vragen?

G: En dan vergeet ik eigenlijk nog te zeggen, want die oorlog heeft er toch wel ingehakt, ja, mijn vader, dat vertelde ik, die was sigarenmaker. Die vrienden waren ook sigarenmakers. En dan was het zo...

(geluid van de telefoon) Even stopgezet

Je kan toch maar belangrijk zijn.

I1: U wordt niet vergeten.

G: Ja, dat was over vanavond. Dan ga ik naar Billy Eliot.

I2: O, die heb ik ook gezien. Vrolijk, maar daar wordt ook verteld over de mijnwerkersopstand en zo.

G: Ja, ik ken het verhaal. Maar nu, over dat.... Want je moest toch eten. En inkomsten waren er zo goed als niet. Nou, mijn vader was dus sigarenmaker en die vrienden waren sigarenmakers en dan ging mijn vader ook nog, dan ging ie naar Brabant, ja, nou weet ik het weer, naar Bergen op Zoom, en dan ging ie daar tabak halen. En die twee mannen, die oudere mannen, die gingen dan sigaren maken. En dat deden ze dan bij mijn zusje thuis op de Garenmarkt. Want die had een hele grote zolder. En die sigaren, die werden verkocht, die werden verkocht. Want het was oorlog, dus daar kon je geld mee verdienen.

I1: Aha.

G: En shag werd daarvan gemaakt. Ja, hoe ze dat deden, dat weet ik ook niet. Ja, gek, daar gaat toch ook veel langs je heen. Ja, en dat werd dan verkocht. Maar.... Dat zagen de mensen natuurlijk; die het geweten heeft, weet ik niet. Er is nooit iemand die het wat gezegd heeft. Maar het was een soort zwarte handel. Maar mijn

zwager, die werkte bij V&D en die kwam op een keer thuis en die zei: "Nou, moeder, bij V&D, daar doen ze van alles weg. Daar kun je heel voordelig een bankstel krijgen." Nou, je begrijpt het, een vrouw vindt dat natuurlijk geweldig. Om te beginnen. Toen vertelde ze het aan mijn vader en die zei: "Een bankstel? Waar zit jouw verstand? Wij hoeven geen bankstel." Neen. En zo ging dat met verschillende dingen. Maar er was geld om dingen te kopen. En toen zei mijn vader op een gegeven moment: "Nou moet je eens heel goed luisteren, wij zullen eindigen zoals wij begonnen zijn. En niets meer en niets minder. En als we dat redden, dan mogen we dankbaar zijn."

I1: Mooi.

G: Niks extra's. Echt, echt niet, want er was bij ons aan de overkant een vrijgezelle meisje en haar vader had een timmerbedrijf gehad. Zij was enigst kind. Heel beschaafde familie en dat meisje komt een keer naar mijn vader en toen had mijn vader een kar met bollen gehaald om te eten en uit de bollenstreek en eh, toen kwam ze naar mijn vader toe en toen zei ze: "Ach, mijnheer Gielen, mag ik een maaltje hebben?" En mijn moeder had het al eens geprobeerd, maar wij kregen het niet weg. Toen zegt mijn vader, toen zegt ze: "Ik wil het ruilen voor mijn huis." Toen zegt mijn vader: "Zeg dat nog eens." Ik was er echt bij hoor. En toen zegt ie: "Jouw vader, die zijn hele leven hard gewerkt heeft om jou onbezorgd een eigen huisje achter te laten, zal jij dat weggeven voor een kar met waardeloze tulpenbollen???" "Ja", zegt ze, "maar ik moet toch eten?" Mijn vader, dat kon er ook nog bij: "Wij zorgen dat jij niet van de honger omkomt, maar je moet nooit, nee nooit, je huis wegdoen." Dat heeft ze toen ook niet gedaan. Maar na de oorlog waren we weer gewoon zoals we altijd waren. Niks, helemaal niks bijzonders. Geen cent aan overgehouden. Dat wilde mijn vader ook helemaal niet. Hij zei dat: "We doen dit om te overleven." Want hij vervloekte in feite die zwarte handelaren.

I2: Ja.

G: Want mijn vader had dat natuurlijk kunnen doen van die vrouw en zo waren er.

I1: Ja, stel je voor.

G: Nee, nooit, nooit. Ik weet alleen, er stond een piano in de krant en die heeft mijn vader voor mij gekocht. En toen heb ik zes jaar pianoles gehad. En na de oorlog heb ik hem toen meegenomen met mijn trouwen. Maar dat was het enige, het enige. Ja ja.

Ik ben altijd ergens toch heel trots op ze geweest.

I1 en I2: Ja, ja.

I1: Terecht.

G: En op mijn moeder, die dat hele huishouden, dat moet toch vreselijk geweest zijn. Op het laatst ging ze er bijna onderdoor. En toen zei ze tegen mij: "Rietje, zou jij voor mij 's avonds het eten op willen scheppen?" Moet je nagaan, toen was 16 en heb ik. Mijn oudere zus, die deed dat niet. En toen zei mijn moeder: "Dat zou me zo ontlasten." Want ze was als de dood dat de een, dat haar kind een beetje meer zou hebben dan de ander. En ik deed, nou, het was een pot altijd, nou, het was niets

bijzonders. Je had erwten, als je die nog had, en een beetje water en dan maar laten pruttelen en dan had je erwtensoep. Maar er werd nooit wat gezegd.

I2: Oké zeg.

G: Nooit wat gezegd, nooit wat gezegd. Dat durfde ik, nu vraag je je af, dat zou ik nu niet meer durven, denk ik. Dat moest gewoon. Maar mijn moeder ging daar echt op den duur.... Ja, dat krijg je dan.

Ja, en dan na de oorlog, gelukkig zijn ze allemaal weer in hun eigen huis terecht gekomen. Alleen, het was allemaal helemaal geplunderd. Want op de Wageningse Berg, daar ging je toen een keer wandelen, die mensen die bij ons waren. Toen zagen ze de piano staan. In zo'n grote villa. Want die Duitsers, die hadden, die zijn in zo'n villa gaan wonen. En die hebben toen die piano meegenomen.

I2: Ja, en dan ga je niet aanbellen en vragen.....

G: Nee, want je bent allang blij dat je het overleefd hebt. Ja, zo zijn wij de oorlog doorgekomen. Niet om er beter van te worden, maar gewoon om in leven te blijven!

I2: Maar het is een heel mooi verhaal.

G: En mijn ouders konden echt nog ook nog voor anderen echt wel wat missen. Totdat ie een keer tot de ontdekking kwam, dat iemand eh.... Dat iets wat hij gegeven had, dat was familie, doorverkocht had. Toen, daar was ie heel erg teleurgesteld in; hoe die dat heeft kunnen doen. Ja, er zijn in de oorlog.....ja, de mensen waren zichzelf niet in die tijd. Maar hij was nachten onderweg.

I2: Om voor iedereen te zorgen?

G: Ja, wat moet je? En hij sliep dan bijvoorbeeld in een stal of in een hooiberg. Ik weet nog dat wij hem een keer af gingen halen bij de Spanjaardsbrug, en daar stonden ook allemaal Duitsers hè, en dan had ie ook weer wat eten bij zich. En wij stonden daar en dachten, mijn god, wat blijft ie toch lang weg. Want hij had gezegd, ik hoop op zaterdag terug te zijn. Nou, dan ging je daar al om negen uur zitten, als kind. En al moest je daar de hele dag zitten, maar je wou je vader weer terug zien hè? Enne, toen moest ie wachten bij die soldaten, en toen werd alles afgenomen.

I1: Ohh.

G: En dat was ie met z'n meisje (maakt gebaar van de hoogte van een klein meisje), die had ie onder zijn hoede genomen, die had ie ontmoet onderweg en die moest, ja, dat meisje was een jaar of tien, ja, moet je nagaan, en die woonde in Wassenaar en van dat kind werd ook afgenomen en die hilde hè? En toen zei mijn vader: "Ga maar eerst maar mee naar mijn huis." Nou, toen hebben we haar eerst tot rust gebracht. Mijn moeder heeft haar toen wat eten, van dat wat er nog was, en toen moesten wij haar naar huis brengen. En toen kwamen we bij haar thuis. En toen is dat kind verschrikkelijk uitgescholden door de ouders. Dat ze geen eten had. Dat is toch onverklaarbaar hè?

I1 en I2: Ja ja.

G: Onverklaarbaar, onverklaarbaar.

I2: Maar even voor mijn begrip, misschien dat jij (richt zich tot I1) dat wel weet, maar hoe kwam het dan dat uw vader dan niet onder de wapens moest?

G: Die was te oud.

I2: Oh, die was te oud?

G: Ja, die was te oud. Zij waren toch weer een stuk jonger.

I2: Ze wilden echt jonge mannen hebben?

G: Ja, jonge mannen en die jongens waren achttien. Mijn eigen man, want dat vertelde ie, die ging meteen van school af, hup, naar Duitsland gebracht. Die heeft het overleefd.

I2: Ja.

G: Kijk, en dan heb je ook weer die andere kant. Van dat hele gebeuren. Die is weer in leven gehouden door een Duits echtpaar.

I2: Ja, zeg. Dat vind ik wel heel lief dat u dat ook vertelt.

G: Ja, dat is echt gebeurd. En toen zijn wij na de oorlog, zijn wij, en ik kom nog niet graag in Duitsland, ja, dat mag natuurlijk niet, maar het is wel zo. En ik zou ook nooit laarzen aandoen. Want als Petra wel eens laarzen aan heeft, ze heeft ze wel niet zo vaak aan, hoor, dan zeg ik: "Oh Peet, doe die dingen uit."

I2: Oh ja?

G: Vreselijk, dat zit zo in mijn hoofd. Maar wij zijn daar toen na de oorlog naar toe gegaan om ze te bedanken.

I2: Ach, wat lief.

G: Jaaa, en dat was in Heilbronn. Dat was een eind hoor. Op de motor zijn we toen gegaan. Mijn man had toen een motor. Ik vond het toen een verschrikking. Oh, die Duitse taal. Want ergens hebben ze nu nog dat schreeuwerige. Maar ja, deze mensen die er nu zijn, die kunnen er niets aan doen. Die hebben ook gemoeien. En daar mocht ie ieder weekend, mocht ie daar naar toe. Om te eten, en ieder weekend kreeg ie mee voor een paar dagen voor de rest van de week.

I1: Jaja.

I2: Mooi.

G: Ja, het is een beetje verwarrend.

I2: Helemaal niet. U vertelt heel boeiend hoor. Het is helemaal niet verwarrend.

I1: Ja, ja.

I2: Ik wilde nog een sprongetje terug maken, na vóór de oorlog, naar de Hoefstraat? Ja, u zei toen zo langs uw neus weg: ik zat in 'n heleboel verenigingen, de gymnastiekvereniging.

G: Ja, Concordia. En de christelijke padvinderij. Bij Staalwijk. Hoe heette dat ook precies?

En de zangvereniging Ex Animo. Ja, en daardoor ben ik nog steeds een aanhanger van de Mattheus.

I1: Oh ja?

G: Ja, ja. Al die tijd. Ik ben begonnen, toen kostte die vier gulden. En als je wist, wat je nu moet betalen...

I2: En vanaf hoe oud mocht u daar dan naar toe?

G: Ja, dat moest. En daar had je dan ook vriendinnetjes van natuurlijk.

I2: En die woonden ook in die straat?

G: Nee, helemaal niet.

I2: Oh, u had daar uw eigen vriendinnen?

G: Ja, hoor. Allemaal verspreid in Leiden. Maar dat kon allemaal bij ons thuis komen.

I2: Dat hele verenigingsleven is een belangrijk deel van uw leven geweest?

G: Ja, dat wel. Toch wel. En ik heb ook groepen geleid van de kerk. Vakanties. Dan ging je met 50 mensen op vakantie.

I2: Wat voor groepen waren dat dan?

G: Dat waren mensen van de kerk. Met een speciaal geloof en zo.

I2: En dan vroegen zij vrijwilligers om mee te gaan?

G: Ja, dan had je de leiding. Dan kreeg je geld mee en dan moest je dat over de hele week verdelen. Dan kreeg je extra's mee. Maar wij betaalden zelf, onze reis. Want het was allemaal, zuinig, zuinig zijn.

I2: En waar ging u dan naar toe?

G: Dan gingen we naar Limburg of we gingen naar de Veluwe. Daar zijn we zeker wel vier keer geweest. In Limburg ben ik twee keer geweest. In Houthem bij

Valkenburg. Die mensen hebben speciaal voor ons nog een lift laten aanleggen in ons hotel.

I2: Omdat het oudere mensen waren?

G: Er waren ook wat jongeren bij. En wat gehandicapten. Van het Rode Kruis kon ik dat doen. En van het Rode Kruis ben ik ook verschillende keren naar Frankrijk geweest. Ook 16 dagen. Met groepen.

I2: Dat was toen u al getrouwd was?

G: Toen was ik al getrouwd. Toen werd mij verteld: "Rietje, zou jij zestien dagen van huis kunnen?" Nou ja. Nou ja, als je dat graag, nou ja, dus dat kon. Maar ik wist helemaal niet met wie ik zou gaan. En dat bleek een hele bus met nonnen.

I2: Hahaha.

G: Ik heb nog nooit zo veel gelachen. Oh, geweldig, geweldig. Maar als je daar ook weet wat daar allemaal speelt. Ik weet niet of u katholiek bent?

I2: Ik vroeger.

G: Wat daar speelt. Dan heb je die van de keuken en zo. De werksters.

I2: En de mères en de soeurs.

G: Ja, ohhh. Daar heb ik veel van geleerd.

I2: Van hoe het niet moet, bedoelt u?

G: Ja, ja. En zuster Kortmann uit Zoeterwoude, dokter Kortmann zijn zus, reageerde niet op die nonnen en ik was zo naïef en ik zei: "Waarom komt zuster Kortmann nou nooit eens bij ons eten?" Ik vroeg dan om eigen huisjes. Het was in de Ardèche en ik was dan met iemand en ik vroeg dan. Wij hadden een eigen huis. Maar zij hadden dan met z'n vieren een huisje. Al naar gelang de grootte. Maar zuster Kortmann had alleen een huis. Maar dan zeg ik tegen die nonnetjes: "Nou jongens, we gaan vanavond eens gezellig met elkaar eten." En dan nam ik weer een paar van die nonnen en dan zei ik: "Volgende keer zal ik zuster Kortmann ook eens vragen." "Oh nee, oh nee, die komt niet hoor". "Waarvoor zou ze nou niet komen? Ze was heel aardig tegen mij hoor." Maar nee, nee, "Ze komt niet. Echt niet." Wonderlijk. Dat had ik nou nooit gedacht. Gek hè?

I2: Ja, dat vind ik heel gek. Zeker bij nonnen.

G: Oh god, ik heb nog washandjes geborduurd met mijn naam en al dat soort dingen. En als we dat dan deden..... En nou ben ik er toch wel heel blij mee. Het zijn washandjes van dertig, veertig jaar terug. Maar dat geeft niet. En zo heb ik nog meer van die dingetjes, bijvoorbeeld zo'n beertje (mevrouw wijst naar de kast). Die laat ik altijd staan. Het is een beertje met een rugzak. Ik had te veel hooi op mijn vork. En dat klavertje daarnaast, ook zoiets. Hele onbenullige dingetjes.

I2: Allemaal herinneringen.

G: Ja, precies, allemaal hele verhalen. Nee hoor, ik mag niet mopperen. Helemaal niet. En ik heb een dochter die bijna iedere dag komt.

I2: Petra?

G: Ja. En ze doet ook zoveel voor anderen. En ze wil nooit geen geld hebben.

I2: Lief.

G: Ze heeft hier een eigen la. Ze komt binnen, ze doet de administratie. want dat mocht ik nooit doen van mijn man. Nee, mijn man deed de administratie en ik was voor het huishouden en de kinderen. Zo ging dat toch?

I2: En al uw vrijwilligerswerk. Vergeet dat niet.

G: Ja, ik moest toch een opvulling hebben. Je moet toch wat. En daar heb ik altijd heel veel werk aan gehad. En dat heeft me ook heel veel geld gekost.

I2: Uw vrijwilligerswerk?

G: Ja, ja, heel veel.

I1: Wat betekende nu dat UVV? Dat zei u toch?

G: De Unie Van Vrijwilligers. [Unie van Vrouwelijke Vrijwilligers]

I2: Echt een mannenvraag. Dat is echt heel erg bekend.

G: Ja, dat heb ik heel lang gedaan.

I2: Dat is ook een tijd lang eh... bekender dan nu toch?

G: Jaaa. Er zijn nu geen vrijwilligers meer. De mensen hebben, de jonge mensen hebben allemaal een baan. En die hebben er ook geen zin meer in. Want dat vraagt heel veel tijd hoor. Maar ik ben er in de tijd geweest van mevrouw Vis. Burgemeester Vis zijn vrouw.

I1: Oh ja. Jaren gedaan.

I2: Dat waren ook allemaal vrouwen die naar de ziekenhuizen gingen, bloemen verzorgen en zo.

G: Ja, dat heb ik jaren gedaan. En met een karretje. En te verkopen. Ja, jaren gedaan.

I2: bestaat de UVV nog? Weet u dat misschien?

G: Nee, nee. Ja, nog wel in Leiderdorp, maar heel matig, heel matig. Ja, wij hadden toen echt een grote groep.

I2: Dat was in heel Nederland toch?

G: Ja, in heel Nederland. En zo leerde je ook heel veel mensen kennen van verschillende eh... eh... eh..

I2: Van hoog naar laag.

G: Ja.

I1: Nog even. Met uw gezin, ging u ook op vakantie? Hoe ging dat bijvoorbeeld?

G: Jaa. Vroeger bedoelt u? Met mijn ouders of in mijn huwelijk?

I1: In uw huwelijk?

G: Ja, wij gingen met de kinderen vier weken op vakantie. Mijn man, het hele jaar was ie er niet, maar die vier weken waren voor ons. Dan gingen we naar Frankrijk of Spanje. De laatste jaren ben ik vrij regelmatig naar Frankrijk geweest.

I2: En in uw eigen gezin, vroeger, toen u kind was, ging u toen ook op vakantie?

G: Jaaa, op de fiets. Mijn ouders. Met drie kinderen op de fiets. Van Amersfoort naar Leiden. Oh, oh, wat een eind was dat. En wat waren we blij als we dan de watertoren zagen. En ik was de oudste van de drie kleintjes, zo werd dat altijd gezegd. En ik zat achterop bij mijn vader en schreeuwde dan. Mijn zusje zat voorop bij mijn vader en mijn moeder had mijn broertje en dan schreeuwde ik: "We zijn er !!! We zijn er!!!!" En dat is allemaal veel hechter dan nu hè? Ik vind alles zo anders nu.

Nou moet ik zeggen, ik heb twee kleinzoons en die hebben dat ook zo sterk. Wonderlijk he? Maar ja, mijn dochters hebben het alle twee ook.

I2: Maar waar ging u dan naar toe in Amersfoort?

G: Nee, wij woonden in Amersfoort.

I2: Oh, en dan ging u hier naar toe?

G: Ja, dan gingen we naar die tantes.

I2: En dat was de vakantie? Oké.

G: Ja, ja. Op de fiets hoor. En ieder bloemetje onderweg moest mijn vader stoppen. En dan zei mijn moeder: "Ja, zo komen we er nooit." En dan zei mijn vader: "Nou, als dat kind dat nou graag wil." En die bloemetjes werden alsmaar slapper.

I1: Toch is dit wel heel interessant. Want als je zo ziet, dan is de tijd vóór de oorlog heel anders dan wij natuurlijk hebben meegemaakt.



G: Ja, want als ik nu mijn achterkleinkinderen zie, nou, de kleinkinderen niet, maar de achterkleinkinderen zijn heel anders. Nou, mijn twee kleinzoons, die komen hier iedere dinsdag eten.

I2: Wat leuk!

G: Ja, de een is 25 en de ander is 23. De een studeert nog en de ander heeft een baan. Ze komen altijd nog, altijd nog en die (mevrouw maakt een gebaar alsof zij een mobiele telefoon in haar hand heeft) die komt niet voor de dag. Ik hoef dat niet te zeggen, nee hoor, dat doen ze niet. En als ze uit zijn of op vakantie, altijd bellen. Altijd bellen. Ja, maar die zijn ook heel sociaal. Niet alleen voor mij, maar ook voor anderen.

I2: Dat zit in de genen.

G: Ja, want zij doen weer vrijwilligerswerk bij de LVKC.

I1: Daar gaan we weer. LVKC? Wat is dat?

I2: De Leidse Christelijke Kampeervereniging. Ontzettend populair onder de jeugd. Dat vind ik wel een voorbeeld van vrijwilligerswerk dat bloeit. Want heel veel middelbare scholieren, die gaan op kamp en dan word je ook leider later.

G: Ja, dat hebben ze echt weer van hun moeder meegekregen, want die was altijd leider van de padvinderij. Die was vanaf haar zesde jaar bij de padvindertjes en die is leidster geworden en dat zijn ook allemaal volwassen vrouwen geworden. Nou, en laatst was ze jarig en dan krijgt ze van heel veel vrouwen, ook volwassen geworden, krijgt ze een telefoontje en dan zijn het gesprekken van: "Weet je nog van toen, weet je nog.....?"

I2: Ja, dan kun je het ook zo zien, dat er nog vrijwilligerswerk is, die verandering van UVV wel naar LCKV. Dat is ook vrijwilligerswerk.

G: Maar bij het Rode Kruis heb ik ook een hele fijne tijd gehad.

I1: En waar bestond het werk van de Rode Kruis zo'n beetje uit?

G: Nou, iedere week had je cursus om te beginnen en dan ging je een week weg. En dan ging je een week naar Zwolle. Of je ging een week naar Arnhem. Daar hebben ze tehuizen. Die hebben ze toentertijd gekocht.

I2: En wat deed u dan?

G: Verplegen.

I2: Oh ja? Zo.

G: En dan ging je met een busje met de mensen die nog een beetje mobiel waren, ging je dan tochtjes maken en dan vertelde je wat. Want ik maakte echt wel wat mee in dat Voorhout met al die gekke beesten. Ja, echt. Want dat geloof je misschien niet,

maar wij woonden daar nog maar kort en toen had mijn man een bok gekregen. Nou, ik wist van een geit niets en van een bok helemaal niets. Maar dat was een ras, een bepaald ras. Die bleef zo klein. Nou, we woonden er net twee dagen en toen kwam er een boer naar me toe. Die woonde achter ons. We keken van ons huis zo op de Keukenhof. Dat was allemaal land. Allemaal bollenland. En die stond zo voor de deur bij ons. En mijn man was er niet, ik was met mijn zoon. Toen werd er op de deur getikt, en ik doe open; stond die daar met zo'n grote geit (mevrouw maakt een gebaar om de hoogte aan te geven, de hoogte van een tafel). Een grote geit, een grote witte geit. En toen zei ie: "Ja, ik heb gezien dat u zo'n mooi bokje heeft." Hij zegt: "Zou ie mijn geit kunnen dekken?" Hij zegt: "Want hij is speuls." Hebt u dat al eens gehoord?

I2: Nee, maar ik begrijp waar u heen gaat.

G: En hebt u er wel eens van gehoord?

I1: Nee.

G: Nou, toen zei ik: "Nou, ik weet niet of mijn man dat goed vindt hoor. Maar ik zal het hem vragen. Vanavond als ie thuis komt. En dan hoort u het morgen." "Nou", zegt ie, "maar dan is ie niet speuls meer. Ik zal weer vertrekken."  
En mijn zoon zat aan tafel, die was twaalf en die zegt: "Nou mam, wat een gekke mensen wonen hier. Wat is dat: speuls?" (gelach) En toen zei nog wel, en toen zei ie: "Ja, dat is een soort dekken." Nou, ik was heel verbaasd, ik had helemaal nooit geen dieren. En toen zei ik: "Hoe zou u dat dan willen doen? Die bok is zo klein en die geit is zo groot." "Nou", zei ie, "dan zet ik hem op een kist." (gelach) Nou, die dingen vertelde ik dan hè? En dan hadden ze schik.

I2: Leuk.

G: Wil ik nog een kopje koffie inschenken? (even stopgezet)

I1: We wilden nog heel even terug naar uw jeugd. Want dat is wel interessant, want voor ons is dat echt geschiedenis. U was negen jaar en toen kwam u in Leiden. Hoe vond u die overgang? Moest u erg wennen? Leiden is toch een beetje een aparte stad.

G: Verschrikkelijk. Ja!!! Ik had een vader, die was zo'n natuurmens. Ben ik trouwens ook. Want ik loop uren alleen in de bossen. 's Morgens om 8 uur. Ik deed het ook 's avonds, maar dat doe ik niet meer. Maar iedere zondag gingen wij met mijn vader het bos in. En dan wist ie alles te vertellen van die bomen en van die struiken en van de vogeltjes. En daar waren we uren en uren. Altijd, onze hele jeugd.  
En toen kwamen we hier in dat kale, kale Leiden. Hij heeft wel gezegd tegen mijn moeder: "Op één voorwaarde ga ik, maar alle kinderen zullen moeten leren zwemmen. Want het is daar allemaal water." En zo geschiedde. Dus we moesten allemaal naar de Overdekte.

I1: Oh ja, in de Haarlemmerstraat.

G: Ja, in de Haarlemmerstraat. En daar hebben we zwemmen geleerd.

I2: Met zwemles of door uw vader?

G: Ja, met zwemles. Ja, echt met zwemles. Nee, wij moesten onze diploma's halen.

I2: Vond u de mensen hier ook anders?

G: Ja, natuurlijk.

I2: Kunt u dat vertellen?

G: Het is alweer zo lang geleden.

I2: Maar u herinnert zich het gevoel wel.

G: Jazeker, want ik kom nog in Amersfoort bij burens van mijn moeder. Ja, de kinderen daarvan hoor. Ook heel behulpzaam, die mensen daar. Ja, o ja. Mijn man wilde niet. Maar ik had zo terug gewild.

I1: U bent dus eigenlijk Leids tegen wil en dank geworden?

G: Ja. Wat misschien grappig is te vertellen..... Ergens is het leuk en aan de andere kant is het ongelooflijk. Mijn man had voor mij gekozen. Toen moest ik zijn grootvader, die was heel ernstig ziek en die woonde toen bij hun in huis. Die was toen van Warmond gekomen, van een villa, naar Leiden, want daar wilde ie sterven. En die was ernstig ziek. Mijn man was natuurlijk grootgebracht door zijn grootvader. Want zijn vader was een of andere man op zee, stuurman of zo. En die wilde, toen zijn zoon geboren was, van zee komen. Dus hij was 6 jaar, toen kwam hij van zee. En toen zei zijn vader: "Als jij nou daar en daar stage gaat lopen." Want hij had natuurlijk een hele goede opleiding. "Dan zet ik jou straks in de zaak." Dat had ie met de andere zoon ook gedaan. Een verwarmingsgebeuren. Nou, hij heeft daar drie weken gewerkt, toen is ie doodgereden. Door een auto. Nou, mijn man zijn grootvader heeft gezorgd, hij had geen pensioen. Dus hij had te kort gewerkt, dus die vrouw had helemaal geen geld. Nou, die grootvader gelukkig wel en die heeft dat gezin altijd onderhouden. Maar mijn man is dus door zijn grootvader opgevoed. Hij krijgt verkering met mij. Maar hij besloot dat hij mij toch maar eens moest zien, voordat er met hem wat gebeurde. Ik vergeet het nooit. Ik moest met mijn gezicht naar het raam en opa zat in een troon. Ik heb hem nog in de kast staan. Echt een troon.

Daar zat hij dus voor mij. En toen werd ik helemaal ondervraagd. Nou, en wat denk je waardoor ik goedgekeurd werd? Nou, ik léék hem wel een aardig meisje, maar dat jouw vader bij de crisis met vijf kinderen en nooit zonder werk is geweest. Dat pleit voor het gezin. Toen mocht ik blijven. Niet voor mij hoor. (Gelach) Ja, zo is het echt gegaan. En dat oordeel was voor mijn man natuurlijk heel belangrijk.

I1: En waar woonde die opa toen?

G: Hij heeft gewoond op de Morsweg 46, in die heééle grote huizen. Daar staat er nog een. De rest is gesloopt voor die studentenflat, het Galgewater.

I1: Oh, daar ja.

G: Van de Singel af kun je dat zien. Want daar was een prachtige tuin voor en daar had ie palmbomen in staan. Die werden nog 's winters helemaal ingepakt door de tuinman. Want die konden de vorst niet aan. Maar daar heeft ie altijd gewoond. En zijn moeder moest iedere keer verhuizen. Want dan woonden ze weer een paar maanden in Oegstgeest, dan woonden ze weer een paar maanden daar. Want die had zoveel huizen, en als er een leeg stond, dan moesten hun eruit en dan werd dat huis eerder verhuurd dan dat huis. Ja, dat was ook wat hoor. Tsjonge.....

I2: U hebt zoveel verteld dat wij checken of..

G: Ja, ik haal alles door elkaar.

I2: Nee, hoor dat is helemaal niet waar hoor. Het is uw levensverhaal en wij vinden het boeiend. U vertelde ook dat vroeger in de Hoefstraat was het zo gezellig. Waren daar vroeger ook winkeltjes, de bakker en zo?

G: Ja, natuurlijk wel. Er was een kruidenierszaakje op de hoek van de Garenmarkt en de Hoefstraat. En daar was een melkboer, De Geus, die nu op altijd op de Doezastraat heeft gezeten, die comestibelenzaak. En je had heel veel, je had er een timmerman, je had er een smid. Het was daar altijd zo gezellig hè? Je had er een groenteman, je had er zelfs de Italiaanse ijsman. [Belfi]

I2: Toen al?

G: Toen al. Dat was de eerste. Ja, wat had je er nog meer? Ja, een fietsenwinkel. Ja, oh god, dat was juist het leuke.

I2: Een levendige straat.

G: En als ik er nu door loop, dan Rosthof (?) [Rosdorff?] was er ook, die zaten precies tegenover de Garenmarkt. En ik me die mensen nog zo voor me halen. Ik ben zo vergeetachtig. Dat korte geheugen, dat is weg.

I2: Maar gelukkig zijn wij geïnteresseerd in vroeger.

(gelach)

G: Want ik bedoel: namen en zo. Ik moet alles opschrijven. Ja, zolang als je dat nog kan. Maar het was een gezellige straat. En wat denk je van de Garenmarkt? Dat was leuk om te spelen. Dat is een leuk plekje. Een heel mooi plekje.

I2: Wat speelde u dan? Tikkertje? Knikkeren?

G: Ja, knikkeren en hoepelen en wat nog meer? En je had daar ook een fabriek op de Garenmarkt, dat was met lompen, een heel groot lompenbedrijf. Jeetje, hoe heette die ook alweer? Nou, als ik zeg het is met een O dan is het met een U.

I1 en I2: Jaja, oké.

G: En dan kwamen daar, ja, daar verwerkten ze geloof ik lompen. Dan kwamen er vrachtwagens met van die hele grote pakketten, en wat daar in zat, dat was zacht. Dat waren hele bergen. En daar kon je als kind, heerlijk. Geweldig. Ja ja. Ja, daar kon je heerlijk op spelen. En daarnaast had je weer een behanger en ook weer een melkboer. Oh, daar waren zoveel winkeltjes. Zoveel winkeltjes. Dat is allemaal weg. En juist, daar heb je die vereenzaming door hoor. Dat je dat niet meer hebt. Er was altijd wel een winkeltje. Waar je eventjes een praatje kon maken.

I2: Mag ik nog even vragen over die Italiaanse ijsman. Die was er vroeg bij, dat ie al uit Italië kwam.

G: Ja, hij was de eerste [Giacomo Belfi]. Hij heeft nog jaren op de Jan van Houtkade gestaan. Op dat hoekje. En hij is vorig jaar gestopt [Luigi Belfi].

I2: Oh ja, dat heb ik wel in de krant gelezen.

G: Ik denk dat dit een zoon van hem was.

I2: Maar hij sprak Italiaans? En hoe ging dat dan in de straat?

G: Ja, dat weet ik niet meer. Maar ik weet wel dat mijn broertje daar wel eens mocht helpen. Hij mocht daar wel eens helpen. En die hielp ook wel eens bij de groenteboer. En hoe oud was ie toen? Een jaar of acht, negen? En toen mocht ie van de groenteboer, dan mocht ie een paard wegbrengen. Want dat paard stond daar achter.

(Einde apparaat/ verdere opname met mobiele telefoon)

Verder met de Hoefstraat:

G: Je had er zelfs een zusterspost.

I2: Wat deden die dan?

G: Die bleven daar de hele morgen. En als er wat gebeurde, dan werd je geholpen.

I2: Dan hoefde je niet naar de dokter?

G: Neen. Het was een wijkverpleegster.

I2: Dat zouden ze nu ook moeten doen hè?

G: En achter ons huis was nog een soort hofje. En dat weten heel veel mensen niet meer.

I1: Maar die huizen waren niet speciaal oud. Dat stukje waar u woonde?

G: Nee, dat waren nieuwe huizen toen wij daar kwamen wonen. Want ik weet nog dat een van die werkmensen, toen mijn moeder kwam kijken, dat ie zei: U moet dit huis nemen. Want het was enige huis met zon. En dat bleek ook, want vóór ons

stond een huis aan de Jan van Houtkade, en die een heel stuk achteruit en die hadden een groot balkon. En dat was allemaal open. Dus wij hadden nog net de zon in huis.

I2: En u zegt, dat hofje, dat wisten heel veel mensen niet.

G: Nee, dat wisten heel veel mensen niet.

I1: En wie woonden daar dan in dat hofje?

G: Nou, daar woonden eigenlijk niemand. Dat is, denk ik, na de oorlog een hofje geworden. Dat liep dan door een poort en dan had je een paar huisjes. En dat werd dan gebruikt door bedrijfjes. En daar was een hele grote ruimte en dat was van een timmerbedrijf van Groeneman. En dat was, kwam dan weer uit op de Garenmarkt. En daar speelden wij heel veel. Och, nou moet je het allemaal opschrijven.

I2: Nou, ik hoop dat mijn telefoon het ook goed doet. Maar we hebben nu ook al heel veel.

I1: Ja, ik denk dat wij nu zo'n beetje aan het slot zijn van dit mooie verhaal van u.

G: Mag ik dus mijn chocolaatjes houden?

(gelach)

I2: Ik zal deze nu uitzetten. Ik hoop dat ie loopt.

G: En dat is zo jammer hè, dat je met niemand meer over vroeger kunt praten.

I2: Ja, dat lijkt mij ook.

G: Dat is zo jammer, zo jammer. Want dan heb je nu weer hele andere dingen. Ik heb nog één nichtje nog. Die is net zo oud als ik. Ja, maar die is heel erg invalide. Die kan heel moeilijk hier komen en zij heeft een poes en ik ben heel erg bang van poezen.

(gelach)

I2: Nu ga ik hem uitzetten.

